

Forslag til nationale kulturmiljøer

Nr.	Bynavn <i>[Evt. med et skitse-mæssigt forslag til bymiljøets afgrænsning, f.eks. den middelalderlige bykerne i byen Xx]</i>	Kort begrundelse <i>[En kort begrundelse på max 200 ord, der forklarer, hvorfor dette bymiljø er særligt værdifuldt. Gerne et par ord om, hvilke fortællinger bymiljøet rummer f.eks. om handelsforbindelser over havet, et militært knudepunkt eller opland til et kongeligt slot. Fortæl også gerne, hvordan byen udmærker sig fysisk, f.eks. i form af et velbevaret gadenet, historiske bygninger eller andre elementer, der vidner om byens historie og udvikling fra middelalderen frem til midten af 1800-tallet.]</i>
1	København (afgrænsning: HC Andersens Boulevard, men inkl. Tivoli), Nr. Farimagsgade, Kastellet's ydergrænser og ydergrænsen for Holmen og Christianshavns Vold).	<i>Rigets hovedstad, Residensstad siden 1500-tallet. Både middelalderbyen med dets ældgamle, endnu delvist intakte gadenet og mængder af huse fra 17- og 1800-tallet. Af særlig værdi de bevarede karréer fra efter branden 1728 samt de homogene kvarterer efter branden 1795 og bombardementet 1807 – kvarterer, der i kvalitet er på højde med Verdenskulturarv. Desuden Slotsholmen med 400 års regeringsbygninger. Christian den 4. og Frederik den 4's udvidelser: Ny København mod nordøst inkl. Nyboder og Kastellet, Københavns Volde (i 1870'erne delvist omlagt til parker og Tivoli), Frederiksstadten med Amalienborg fra 1700-tallet, Gammelholm fra anden halvdel af 1800-tallet og endelig Christianshavn, anlagt som selvstændig by af Christian 4., med intakte kanaler og bygninger, mange fra 1600-tallet samt flådens områder nord herfor: Arsenaløen (trods ødelæggende nybyggeri), Frederiksholm og Nyholm med bygninger fra 1700-tallets begyndelse frem til nyere tid – Især Nyholms sømilitære kulturmiljø er af stor værdi som maritim kulturarv.</i>
2	Ribe (afgrænsning: Marsken mod vest, Gravså mod syd og mod øst Ribe Å, men inkl. Skt. Nikolaigade, Tvedgade og Saltgade)	<i>Ribe er Danmarks ældste by. Vikingetidens Ribe er overleveret i Skt. Nikolajgade, mens byen på byholmen er opvokset omkring Domkirken, grundlagt af Ansgar. Det middelalderlige gadenet er i høj grad intakt, og bebyggelsen omfatter både en lang række renæssancebygninger i mur og bindingsværk samt lange rækker af småhuse fra årene o. 1850, da byen efter 200 års tilbagegang igen blomstrede op. Med i helheden er også voldstedet for Riberhus, villakvarteret omkring Albert Skeelsgade i vest og gadegennembruddet fra 1874, Dagmarsgade med villaer og bypark, samt villaerne på Kurveholmen. Ribe er samtidigt den by, der klarest har bevaret den visuelle kontrast mellem middelalderbyen og det åbne land, den omliggende marsk.</i>
3	Viborg (afgrænsning: i øst Nørre- og Sønder sø, mod nord Skt. Ibsgade-Skivevej, og mod vest gadeforløbet Gravene-Dumpen, men inkl. gadestrækningen Mathiasport)	<i>Viborg er også en af landets ældste byer. Kvarteret ved Store Skt. Pedersstræde har vikingetidige aner, mens den øvrige by er middelalderlig. De oprindeligt mange kirker er reduceret til to, men har sat sig spor i to af byens torve og genbrugte sten i nyere huse. Længs Skt. Mogensgade ses en række stenhuse fra 15-1600-tallet, mens bymidten, der blev genopført efter en stor brand 1726 har fine barokbygninger, opført af de tyske bygmestre Stallknecht (bl.a. det tidl. rådhus) og Hödrich. Den vestlige del af den gamle bydel er præget af nyere byggeri fra før og efter 1900, men gadenettet er fortsat intakt. En række ulykker i form af nedrivninger fra 1960-70'erne er stort set repareret med fin genopbygning. I dag står kampen mellem kulturarv og "developere" i kvarteret vest for den gamle by, omkring banegården.</i>
4	Helsingør , hele den gamle by før 1860, incl. Svingelport med syd og i nord Lappen og Marienlyst.	<i>Helsingør er med sin regelmæssige byplan typisk for de nordeuropæiske anlagte højmiddelalderlige byer. Gadenettet er stort set intakt og det samme gælder bebyggelsen (bortset fra den i 1930'erne nedrevne "Sundtoldskarré" ved havnen), som omfatter en enestående rig mængde af huse fra 14-, 15- og 1600-tallet plus en lang række bygninger fra 1700-tallet, da byen blomstrede som Sundtoldens by. Havnen og de bevarede rester af værftet fortæller om byens nye situation efter Sundtoldens afskaffelse 1857. Slottet Kronborg med voldanlæg er i forvejen UNESCO kulturarv. Slottets renæssancearkitektur afspejles i</i>

		<i>flere borgerhuse i Strandgade og Stengade. Til helheden hører endelig færgefolkskvarteret ved Lappen samt det kongelige slot Marienlyst med barok parterrepark forneden og landskabspark foroven på bakken.</i>
5	Køge (afgrænsning: Mod syd åen, mod øst Bjerggade, mod nord Allegade og mod vest Lovparken og Pedersvej)	<i>Som Helsingør et fint eksempel på højmiddelalderens anlagte byer med rektangulære karréer og et stort torv. Samtidig kranses gaderne af en lang række bygninger fra renæssancen, bl.a. nogle af landets ældste bindingsværksbygninger i Store Kirkestræde. Den middelalderlige åhavn er desværre afskåret fra byen og i nyeste tid skamferet af nybyggeri.</i>
6	Svaneke (hele byen før 1940)	<i>Eksempel på de sene og selvgroede bornholmske købstæder (Svaneke blev købstad 1475). Gadenettet er helt intakt med en enestående bebyggelse af bindingsværksbygninger og enkelte grundmurede fra perioden ca. 1750-1850.</i>
7	Ærøskøbing (hele byområdet nord for Bymarksvej og øst for Vestre Allé)	<i>Helt intakt lille købstad med senmiddelalderligt gadenet. Bortset fra enkelte gavlhuse fra 1600-tallet er meget af bebyggelsen opført i søfartens storhedstid i 1700-tallet og i en byggeskik, der er nær beslægtet med de østslesvigske byer (Ærø var en del af Hertugdømmerne til 1864). Byen har samtidig mod syd bevaret den gamle afgrænsning mellem middelalderbyen og det åbne land. Med i helheden er også havnen og strandstien.</i>
8	Kalundborg (afgrænsning i syd: Fjorden samt Bethedsdagade-Bredgade, i nord Hagemann-Petersens Allé og Møllebakken, i øst Kordelgades østligste ende).	<i>Kalundborg er med på listen i kraft af den enestående Højby med den 5-tårnede kirke som centrum. Her er det middelalderlige gadenet helt intakt bevaret, og ved Adelgade-Præstegade er bevaret talrige sten- og bindingsværkshuse fra middelalder og renæssance. Samtidig er der bevaret vigtige dele af voldanlæg og ruiner af Kalundborg Slot. Med i helheden er de tre "arme" mod nord Skt. Olaigade, mod vest den lange hovedgade Kordelgade, der i dag er byens hovedstrøg samt mod havnen Skibbrogade. Højbyen er desværre visuelt blevet skilt fra de gamle "forstæder" af et nyere gadegennembrud, men i kraft af den unikke Højby er byen højt placeret på listen.</i>
9	Haderslev (afgrænsning: mod vest Dammen, mod syd Strømmen, mod øst østenden af Naffet og mod nord begge sider af hhv. Åstrupvej og Laurids Skaugade)	<i>Haderslev er den by vest for Storebælt, som sammen med Ribe har bevaret de fleste bygninger fra renæssancen, d.v.s. perioden ca. 1570-1640, da Haderslev var centrum for Hans den Ældres hertugdømme med hovedsæde på det forsvundne Haderslevhus. Især langs Slotsgade og omkring Torvet er bevaret en række renæssancehuse, de fleste gavlhuse fra tiden o. 1600. Også den nyere bebyggelse er ret intakt med mange fine bygværker fra 1700-tallet (efter en brand 1755), årene o. 1850 og perioden 1864-1920 med bl.a. bygninger i historicisme og jugendstil samt offentlige bygninger og villaer. "Ulykkerne" i Haderslev er heldigvis begrænset til udkanten af den gamle by: Bredgade-gennembruddet og det nye rådhus ved Gåskærgade.</i>
10	Nyborg (afgrænsning: mod syd havnen, mod øst, nord og vest ydergrænsen for voldanlæggene)	<i>Den ældste bydel er en middelalderby med regelmæssigt gadenet, planlagt sammen med det kongelige slot Nyborg. Byen blev udvidet i Christian 3. s tid, hvor byen i en årrække var residensstad, med nye fremskudte volde, byudvidelsen "Nyenstad", turneringsplads ved slottet, senere torv) og paradegade mod skibsbroen (Adelgade). Særligt ved Nyborg er genopførelsen efter bybranden 1797 i københavnsk klassicisme med knækkede hushjørner. Voldene delvist sløjet i slutningen af 1800-tallet med anlæg af nye voldgader og i 1933 gennemførtes et brutalt gadegennembrud i bymidten, men kantet af interessante funkisbygninger.</i>
11	Tønder (afgrænsning: byen afgrænset af åen og Kongevejen mod syd og vest, mod nord af diget og den tidligere Tinglevbane)	<i>Tønder by er opstået i 1200-tallet og har bevaret den gamle struktur, bl.a. med dybe grunde ("stavne") langs hovedstrøget, stadig i høj grad bebygget med gavlhuse fra 16- og 1700-tallet. I kontrast hertil ses de lange rækker af gavlhuse med karnap i gader som Uldgade og Søndergade, mens de små boder på 3-4 fag er bevaret i lange rækker ved bl.a. Spikergade og Nørregade. Middelalderbyen har stadig bevaret en del af sin klare afgrænsning, mod syd mod åen og marsken, mod nord til diget, der o. 1780 blev gjort til promenadestrøg. Sydligst i byen ligger det gamle slotsområde med bl.a. rest af Tønder Slot, nyere</i>

		<i>museumsbygninger og det arkitektonisk interessante fhv. amtshus fra 1908.</i>
12	Ringkøbing (den gamle bydel før 1860) (afgrænsning: hele Vestgrønningen, mod syd engene, hele den ældre havn, mod nord ca. ved Løkkevej)	<i>De vest- og nordjyske byer udmærker sig ikke ved stor grad af velbevarethed. En undtagelse er Ringkøbing med dens regelmæssige højmiddelalderlige gadeplan med tre parallelle langgader og en tværgående hovedgade med torv. Samtidig er bebyggelsen præget af en fin vestjysk byggeskik med dybt røde "hjemmebrændte" mursten, suppleret med en række af arkitekten Ulrik Plesners bygninger fra tiden 1910-25, som gentager motiverne i den gamle bebyggelse.</i>
13	Fredericia (afgrænsning: ydergrænsen for voldterrænet samt kysten)	<i>Fredericia er, bortset fra Københavns udvidelser fra 1600-tallet, den eneste bevarede af renæssancens anlagte byer i det nuværende Danmark (Glückstadt er i Holsten, Halmstad, Kristianstad og Christianopel i Skåne, Halland og Blekinge). Voldanlægget (1650'erne og efter 1660) er langt hed ad vejen bevaret og det samme gælder det rektangulære gadenet, hvor bl.a. smalle karreer afspejler aldrig udførte planer om et kanalsystem. Samtidig vidner en række bygninger som den reformerte kirke og præstegård, den katolske do., den jødiske kirkegård mv. om byens unikke status som religiøs fristad indtil 1849. Men i øvrigt er bebyggelsen meget præget af den nyere historie som industriby og talrige anlæg af P-pladser, nyt rådhus og saneringer i 1960-70'erne.</i>
14	Nakskov (afgrænsning: Havnen i syd, mod vest og nord Nørrevold og mod øst begge sider af Nygade-Nybro)	<i>Byen har stort set bevaret sin middelalderlige struktur med et hovedstrøg, der følger kystlinjen, med små stræder ned til havnen. Desuden en varieret bebyggelse med en del 1600-tals bindingsværk og i øvrigt fra slutningen af 1700-tallet og 1800-tallet. Imod havnen værdifulde bygninger fra omkring 1900. Byen har i nyere tid været præget af forfald, men er p.t. genstand for en målrettet genopretning.</i>
15	Rudkøbing (afgrænsning: Havnen, Ørstedsparken, Ahlefeldtsgade begge sider og Vejlen)	<i>Middelalderby med stort set intakt gadenet, præget af typisk købstadbebyggelse fra slutningen af 1700-tallet til starten af 1900-tallet. Bebyggelsen afspejler således historiens mange "lag" i modsætning til de mere "museale" byer som Ærøskøbing eller Ebeltoft. Langs sydsiden af hovedstrøget Brogade-Østergade er fortsat bevaret de gamle bygårde med baghuse og haver, med en hel unik afgrænsning til det åbne område, Vejlen mod syd, kun adskilt af en smal sti, sådan som man så det i købstæderne før 1850.</i>